

AUTOAFIRMACJA GŁUPOTY

Szczególnymi cechami charakteryzującymi głupca są: pewność siebie, arogancja, przekonanie o własnej mądrości, o swojej racji (por. Prz 12,15; 26,5.12; 28,26), a przede wszystkim rozmiłowanie w mówieniu (por. Koh 10,12-14; Prz 14,3; 18,2.6-7). Głupota w tekstach jej dotyczących zaskakująco często (na różne sposoby) łączona jest z ustami, wargami, mową (por. np. Prz 17,28; 10,8.10.14; 14,3; 12,23; 15,2, 18,6-7.13). Głupca łatwo poznać po jego mowie (por. Prz 10,14; 18,2; Koh 5,2; Syr 20,7), która prowadzi do kłótni, jest karygodna i fatalna w skutkach, a w najlepszym przypadku zupełnie bezużyteczna (por. Prz 10,18; 15,7; 18,6; 19,3). Głupiec – jakkolwiek określany – powinien milczeć. Autor Księgi Przysłów dowcipnie zauważa: „I głupi, gdy milczy,

uchodzi za mądrego, gdy wargi zamyka – za rozumnego” (Prz 17,28). Głupcy, niestety, nie tylko nie chcą milczeć, ale z lubością wygłaszają podniosłe mowy (por. Prz 17,7)⁴⁴.

Człowiek głupi nie zasługuje na powodzenie w życiu, często jednak pomyślność jest jego udziałem (por. Prz 30,21-23). Proroctwo Izajasza (por. Iz 32,1-4) zapowiada jednak także sytuację odwrotną, kiedy to „król będzie panował sprawiedliwie i książęta rządzić będą zgodnie z prawem” (Iz 32,1), a wtedy „serca nierozważnych zrozumieją wiedzę” (Iz 32,4). Warto w tym miejscu zauważyć, że „nierozważni” to forma pochodna od rdzenia „mhr”, oznaczającego pośpiech, zabieganie. Słowo to odnosi się zatem do ludzi, których złe rozeznanie wynika raczej z nieuwagi, braku rozwagi czy powierzchowności sądów (z pośpiechu w myśleniu lub z niemyślenia z powodu pośpiechu). Kolejny werset (por. Iz 32,5) mówi już nie o zmańdzeniu, a jedynie o demaskacji głupca (hebr. nābāl).

Co do możliwości zmańdzenia głupca, Biblia hebrajska jest raczej pesymistyczna. Głupota ma oczywiście swoje odcienie i stopnie. Jej „najlżejsze” rodzaje oddają terminy: „peṭī”, czyli „prostaczek”, i „ḥasar-lēb”⁴⁵ – to drugie wyrażenie można tłumaczyć jako „niespełna rozumu”⁴⁶. Dla głupców obu tych rodzajów jest jeszcze nadzieja (por. Ps 19,8), obie „przypadłości” wyleczyć można różgą i pouczeniem (por. Prz 10,13; 21,11; 22,15)⁴⁷. Dla prostaczków i ludzi niespełna rozumu mądrość jest na wyciągnięcie ręki, muszą jednak dokonać świadomego wyboru i podjąć choćby minimalny wysiłek (por. Prz 9,1-6)⁴⁸. Aby nie stać się głupim, trzeba słuchać słów pouczenia i mądrości (por. Prz 19,27; 1,7). Księga Przysłów pociesza: „Synu, jedz miód, bo jest dobry, plaster miodu jest dobry na podniebienie. Podobnie jest, wiedz, z mądrością dla twej duszy. Znajdziesz ją, przyszłość masz pewną, nie zawiedzie cię twoja nadzieja” (Prz 24,13-14)⁴⁹.

⁴⁴ Por. Syr 20,13-20; 27,13; 41,15. W Syryjskiej Apokalipsie Barucha (2 Ba 70,5) elementem globalnego zamętu na „końcu czasów” ma być milczenie mędrca (mędrców) i przemawianie głupiego (głupich). Odwrócenie ról zapowiada Pierwszy List do Koryntian (por. 1 Kor 1,26-29).

⁴⁵ Tego typu głupota może jednak prowadzić do zguby (por. Prz 6,32; 7,7-22).

⁴⁶ Bardziej dosłownie: „wybrakowane serce”. W Septuagincie w piątym rozdziale Księgi Jeremiasza pojawia się termin „ἀκάροτος” (Jr 5,21) – w odniesieniu do ludu – z kontekstu tego wersetu wynika jednak, że chodzi o delikt znacznie poważniejszy: o nierozpoznanie Boga. W Księdze Przysłów przewinienia przypisywane tego typu człowiekowi też nie są całkiem błahe: cudzołóstwo (por. Prz 6,32), korzystnie z usług prostytutki (por. Prz 7,7), pogarda dla innych (por. Prz 11,12), próżniactwo (por. Prz 24,30).

⁴⁷ Księga Syracha (por. Syr 42,8) poucza, że obowiązkiem uczciwego i roztropnego człowieka jest napominanie głupca (hebr. pwth wkswl). Por. też: Ps 2,10.

⁴⁸ Brak mądrości nie zawsze równoznaczny jest z głupotą. Autor nowotestamentalnego Listu św. Jakuba Apostoła pisze: „Jeśli zaś komuś z was brakuje mądrości, niech prosi o nią Boga, który daje wszystkim chętnie i nie wymawiając, a na pewno ją otrzyma” (Jk 1,5).

⁴⁹ W Księdze Syracha zapisano jednak: „Głupi z powodu usłyszanego słowa ból odczuwać będzie, jak rodząca – z powodu dziecięcia” (Syr 19,11). Por. Syr 19,12.

W innych przypadkach szanse wyzbycia się głupoty są niewielkie. Głupiego można wprowadzić nawoływać do zmadrzenia (por. Prz 8,5; 9,1-6), ale najczęściej nie przyniesie to żadnego rezultatu, bo głupiec jest przywiązany do własnej głupoty (por. Prz 14,24; 17,10.16; 23,9; 26,11; por. też: Koh 10,2). W dwudziestym szóstym i dwudziestym siódmym rozdziale Księgi Przysłów odnajdujemy takie oto konstatacje: „Choć stłuczysz głupiego w móżdżerzu tłuczkiem razem z ziarnami, głupota go nie opuści” (Prz 27,22) i „Jak pies powraca do swoich wymiotów, tak niemądry powtarza swoje szaleństwa” (Prz 26,11); rozdział szesnasty zaś zawiera pouczenie, że „karcenie głupich jest głupotą” (Prz 16,22). Terapia głupoty jest niezwykle trudna, ponieważ cecha ta ma swoje korzenie w lenistwie (por. Prz 12,11; 24,30), naiwności (por. Prz 9,16; 14,15) i pysze – stąd w większości przypadków pozostaje, jak one, niewyleczalna (por. Prz 1,22; 15,21; 23,9; 26,11; Syr 21,14; 22,9-12). Ostatnią nadzieją jest możliwość oświecenia przez słowo Boże (por. Ps 119,130)⁵⁰, a pewną pociechę stanowi ponadto wizja ostatecznej szczęśliwości, gdzie nie będzie już głupoty (por. Iz 35,8).

GLUPOTA – ATRAKCYJNA PRZEWODNICZKA KU ŚMIERCI

Jak wynika z powyższego zestawienia – głupota wydaje się głupiemu wyjątkowo powabna, w swych konsekwencjach jednak okazuje się potworem zjadającym własne dzieci. Bezpośrednimi konsekwencjami niszczenia praw rządzących życiem i światem oraz odwrócenia się od Boga są nieszczęścia, prowadzące ostatecznie do katastrofy lub śmierci (por. Sdz 19-20; Prz 18,7)⁵¹. W pierwszych siedmiu rozdziałach Księgi Przysłów głupota przedstawiana jest jako uwodzicielska kobieta – „cudza żona”, „obca” (Prz 2,16; 7,5⁵²) – czyhająca na niewinność młodzieńca. Podobnie jak w przypadku cudzołóstwa, romans z głupotą prowadzi do utraty dobrego imienia, majątku (por. Prz 5,9-10; 6,32-35), a nawet tego, co głupota rozdaje w nadmiarze: samozadowolenia (por. Prz 14,3)⁵³. Głupi sam na siebie sprowadza nieszczęście, a ostateczną konsekwencją ulegania podszeptom głupoty jest śmierć: „Odstępstwo prostaków ich uśmierci, bezmyślność niemądrych ich zgubi” (Prz 1,32)⁵⁴, jeśli

⁵⁰ Jedynie zdobywanie mądrości, która płynie z bojaźni JHWH i posłuszeństwa Jego słowu, stanowi dla człowieka drogę do prawdziwej chwały (por. Prz 4,5; Ps 111,10).

⁵¹ Wskazuje na to również przypowieść o budowie domu z Kazania na górze (por. Mt 7,26-27) oraz fragment Księgi Syracha (por. Syr 22,11n.).

⁵² Opisem tego typu kobiety (być może w sensie alegorycznym) jest qumrański poemat 4Q184 (zob. np. M. A u b i n, „*She is the beginning of all the ways of perversity*”: *Femininity and Metaphor in 4Q184*, „Women in Judaism: A Multidisciplinary Journal” 2(2001) nr 2, s. 1-23).

⁵³ Por. Syr 20,13; 22,12.

⁵⁴ Jeszcze bardziej jednoznacznie ujmuje tę myśl autor Drugiego Listu św. Piotra Apostoła (por. 2 P 2,20-22).

bowiem „bezbożnym owładną występki, trzymają go więzy grzechu, umrze z braku karności, pobłądzi z ogromu głupoty” (Prz 5,22-23). Koniec głupca jest wyjątkowo haniebny (por. 2 Sm 3,33; Jr 17,11). Co gorsza, głupota szkodzi nie tylko jemu, ale także tym, którzy się z nim stykają (por. Prz 13,20; 17,12).